

UR "TYST TERRITORIUM": Drömmen om egen olja

Hösten 2013 utkom den omtalade boken **Tyst territorium, sju reportage om Västsahara** av journalisten från Uppdrag Granskning **Fredrik Laurin** samt **Lars Schmidt**. Här är ett utdrag ur kapitlet **Drömmen om egen olja**.

Marken under Västsahara är ett av de starkaste korten i en dröm som jagar de marockanska ledarna. Den om egen olja. Knappt en droppe olja utvinns i dag, vare sig i själva Marocko eller i Västsahara. I stark kontrast står grannlandet Algeriet, Afrikas andra största oljeproducent efter Nigeria. I Algeriet produceras varje dygn cirka två miljoner fat olja vilket placerar landet på plats nummer 16 i världen tillsammans med Norge. Samtidigt konsumerar Algeriet och Marocko ungefär lika mycket olja, 200 000–300 000 fat per dag, som Marocko tvingas importera till 98 procent.

Frågan är därför högt prioriterad och den marockanska oljemyndigheten ONHYM, Office National des Hydrocarbures et des Mines, subventionerar oljebolagen för att få igång prospektering och utvinning. Bolagen befrias bland annat från bolagsskatt under tio år och undantas från tullavgifter och moms för all utrustning, material och tjänster de konsumerar. Marocko är därmed ekonomiskt sett ett av de mest attraktiva länderna i världen för internationella oljeföretag. Ett fat olja som produceras i Marocko är lika lönsamt som 13 fat producerade i Algeriet där skatter och pålagor lett till konflikter med de internationella oljebolagen.

Problemet är bara att hitta själva oljan. Det har letats länge i Marocko och Västsahara. Flera studier gjordes bland annat på 1960-talet, men inga utvinningsbara fyndigheter påträffades. Men det var då, med

helt annan teknik och med ett oljepris som var en tiondel av dagens.

Marocko har analyserat de gamla undersökningarna och licensierat ut område efter område för nya seismiska analyser. Mest lovande är Tarfayabassängen, ett område på gränsen mellan norra Västsahara och södra Marocko, som sträcker sig från kontinentalsockeln ut i havet, några mil från Kanarieöarna, in över land strax norr om El Aaiún ända till gränsen mot Algeriet.

ONHYM och det irländska bolaget San Leon provborrade 2011 i oljeskiffern i Tarfayabassängen. De båda analyserar nu sina resultat för att fatta beslut om eventuell utvinning, eftersom bolagens geologer säger att här finns olja.

Samma sak i Boujdourfältet utanför Västsaharas kust söder om El Aaiún. Där har ONHYM gjort seismiska undersökningar 2011 och amerikanska Kosmos Energy planerar att börja provborra under 2013. Enligt Kosmos finns här "flera miljarder fat olja".

Små, riskvilliga och känsliga för påtryckningar. Företagen som letar är för det mesta mindre bolag med hög riskvillighet och låg känslighet för att arbeta i konfliktområden och har namn som Kosmos Energy, Genel,

"Marocko har analyserat de gamla undersökningarna och licensierat ut område efter område för nya seismiska analyser. Mest lovande är Tarfayabassängen."

Atwood Achiever hyrs av det amerikanska oljebolaget Kosmos Energy på tre år. Kostnad: En halv miljon dollar – per dag. Bild: Western Sahara Resource Watch

Teredo och Pura Vida. De är ofta baserade i skatteparadis som Bahamas och Jersey men har ibland namnkunniga företrädare. Så är till exempel BP:s före vd Tony Hayward, som fick sparken efter katastrofen i Mexikanska golfen, ägare till Genel och i december 2012 tillträdde SEB:s före vd Lars Thunell som styrelseledamot i Kosmos Energy. Thunell arbetade senast inom International Finance Corporation, en del av Världsbanksgruppen.

Bolagen har ett eget intresse av att blåsa upp storleken på de framtida fyndigheterna och de rättigheter till prospektering och utvinning som de köpt. Höga förväntningar ger höga aktiekurser och bolagen ägs i många fall av riskkapitalister med aktiespekulation som fokus snarare än oljeproduktion. Till exempel ägs San Leon Energy till hälften av finansmannen George Soros fond Quantum partners och det brittiska investmföretaget Blackrock.

De stora oljejättarna lyser än så länge med sin frånvaro med ett par undantag, franska Total och amerikanska Kerr-McGee, numera Anadarko Petroleum Corporation.

SADR:s licenser. Sedan 2005 konkurrerar Sahariska Arabiska Demokratiska Republiken. SADR med marockanska ONHYM om

Ökensanden i den befriade delen av Västsahara är rik på fossil. Bild: Lena Thunberg

att teckna avtal om prospektering i Västsahara. Från en postbox i australiensiska Nya Syd-Wales, utan telefonnummer och med e-postadresser där ingen svarar, säljer västsahariska regeringen 25-åriga rättigheter till prospektering i samma område som Marocko sluter avtal om.

I den första rundan 2005 slöt SADR avtal om nio av de 18 erbjudna områden, eller block som de kallas i oljeprospekteringsmanhang. Vid nästa runda 2008 licensierades ytterligare områden, bland annat ett stort område ute i havet väster om Dakhla, av SADR kallat Imlili- och Guelta-blocken. ONHYM sålde samma områden till Kosmos Energy och Total men kallade dem Bojdour och Anzarane.

SADR:s licenser har en hake, de gäller efter att Västsahara blivit fritt. Och de kostar därefter. Det enorma Imliliblocket gick till det okända brittiska bolaget Tower Resources och Wessex Exploration för en mindre administrativ avgift till SADR på 150 000 kronor årligen samt ytterligare 75 000 kronor i "sociala bidrag".

Avtalen är i praktiken en lott, en teoretisk möjlighet att få prospektera och utvinna olja om och när Västsahara blir fritt. I väntan på detta får företagen nöja sig med att analysera de äldre seismiska studier som gjordes 1960 och 1963. "Det kommer att bli begränsad aktivitet tills en politisk lösning har nåtts för SADR:s självständighet", sa Peter Kingston, Towers ordförande i ett pressmeddelande när man skrev avtalet 2011. "När det sker har Tower tillgång till undersökningsområden av högsta kvalitet. Jag önskar det västsahariska folket lycka till i deras sökande efter en självständig framtid."

Ännu så länge är det inget bolag som tecknat avtal med både SADR och ONHYM.

Totals kontrovers. Men prospekteringen har inte heller varit utan problem för dem som har tecknat kontrakt med Marocko, som de facto kontrollerar det västsahariska territoriet. Franska Total och amerikanska Kerr-McGee tecknade 2001 avtal med Marocko om prospektering i Västsahara och uppdrog åt norska TGS Nopec och nederländska Fugro-gruppen att genomföra seismiska studier på deras respektive block utanför den västsahariska kusten. Men att Total, som då hette TotalFinaElf och är ett av världens största oljebolag, skrev kontrakt med marockanska ONHYM väckte en sådan uppståndelse att FN:s säkerhetsråd bad sin rättsavdelning om en analys. Denna ledde till dåvarande rättschefen Hans Corells slutsats att exploatering av råvaror i det ockuperade territoriet står i strid med internationell rätt, om det inte görs till förmån för och i samråd med de ockuperade.

Kerr-McGee valde trots utlåtandet och

”Marken under Västsahara är ett av de starkaste korten i en dröm som jagar de marockanska ledarna. Den om egen olja. Knappt en droppe olja utvinns i dag, vare sig i själva Marocko eller i Västsahara.”

Som en gråsvart asfaltliknande landningsbana breder öken ut sig på sina ställen. Finns det olja här kanske? Bild: Lena Thunberg

trots osäkra resultat från de seismiska undersökningarna att börja borra, men två år efter att de ursprungliga avtalen tecknats började protesterna från olika intresseorganisationer ge resultat. Norska undersökningsföretaget TGS Nopec drog sig tillbaka från regionen i februari 2003 och skrev i ett pressmeddelande att orsaken var de politiska förhållandena i Västsahara och att man inte tänkte ta fler uppdrag där såvida inte det politiska läget förändrades. Ett drygt år senare lämnade också nederländska Fugro området och trycket ökade på Total och Kerr-McGee. Bland annat sålde mäktiga norska investmentbolaget Skagen Vest sina aktier i Kerr-McGee med hänvisning till etiska ställningstaganden.

I november 2004 kunde så SADR:s utrikesministerium triumferande berätta att franska Total ”drar sig tillbaka från sina illegala kontrakt med den marockanska staten för att leta efter olja i offshoreterritorierna av den västsahariska republiken”. Total å sin sida hävdade att det helt enkelt inte fanns några olje- eller gasfynd i området värda att exploatera.

I december 2004 var bara Kerr-McGee kvar i Västsahara. Då flaggade en av världens största investerare, norska Statens pensionsfond utland (populärt kallad ”Oljefonden”), att man var på gång att sälja aktier i företaget på grund av aktiviteterna i Västsahara. I juni 2005 gjorde fonden allvar av sitt hot och sålde med motiveringen att Kerr-McGee ägnat sig åt ”särskilt allvarliga kränkningar mot fundamentala etiska normer”. Storebrand och KLP, två andra privata norska investeringsfonder, gjorde gemensam sak med Oljefonden liksom svenska Sjuende AP-fon-

den, Öhmans fondkommission, Pensionsfonden Alecta och Handelsbanken som alla sålde sina innehav i Kerr-McGee under 2005.

Kerr-McGee förlängde trots det sitt kontrakt med Marocko ytterligare ett år, men redan ett halvår innan kontraktet gick ut meddelade företaget att de inte tänkte fortsätta sin verksamhet i Västsahara eftersom ”det inte var bevisat att det fanns en kolvätebassäng” i området.

Western Sahara Resource Watch var pådrivande i kampanjen mot Total och Kerr-McGee och dess dåvarande ledare Carlos Wilson konstaterade att ”först förlorade de alla sina underleverantörer på grund av oss. Sen kontaktade WSRW deras aktieägare i 25 olika länder runt om i världen. Det resulterade i att Kerr-McGee förlorade europeiska investeringar för 60 miljoner USD-dollar.”

Stigande pris för letandet lönsamt igen.

Men det tog bara ett par år så var Total tillbaka. Trots att de hänvisat till brist på utvinningsbara kolväten i Västsahara chartrade Total 2012 det statliga kinesiska oljebolaget CNPC:s hypermoderna seismiska undersökningsfartyg BGP Prospector som i fyra månader under hösten och vintern 2012/2013 svepte vatten utanför Dakhla. BGP Prospector är specialbyggd för att framställa tredimensionella bilder av havsbotten och det som finns därunder. Bolaget bekräftade att mätningarna gjordes på uppdrag av Total, som nyligen tecknat ett nytt avtal med ONHYM om prospektering i det väldiga Anzaraneblocket i havet väster om Dakhla.

Upptäckten att Total fortsatte sin verksamhet i Västsahara inledde en ny runda med

protester, och Norges regering uppdrog åt Oljefondens etiska råd att analysera oljebolagens agerande i Västsahara.

Oljefonden var 2012 med sitt aktieinnehav på två procent en av Totals största ägare. Total å sin sida argumenterade för att prospektering efter olja inte stod i strid med internationell rätt eller FN:s resolutioner, men att en eventuell utvinning är en annan sak. Skulle man påträffa olja i området kommer en eventuell utvinning ske i enlighet med ”de folkrättsliga principer som gäller för verksamhet kring mineraltillgångar i icke självstyrande territorier” och inte i ”i strid med västsahariernas intressen och önskemål”, sa bolaget i ett uttalande.

Men om norska Oljefonden gör samma bedömning av läget som man gjorde i fallet med Kerr-Mc-Gee skulle försäljningen av aktierna bli en av historiens största desinvesteringar av etiska skäl. Innehavet var i december 2012 värt 2,5 miljarder dollar, 14 miljarder norska kronor.

Att leta är inget problem – bara man inte hittar nåt.

Även svenska fonder och banker är storägare i Total. 2012 hade Folksam Aktiefond Europa, som förvaltas av Swedbank Robur, aktier i Total som sin femte största investering. Även SEB:s Etisk Globalfond hade 1,8 procent av sina aktier placerade i Total vilket gör innehavet till fondens nionde tyngsta investering. SEB:s Globalfond Chans/Risk och SEB:s Europafond Indexfond Lux hade likaså stora innehav i Total...

Läs den spännande fortsättningen om oljan, andra naturresurser och reportage i Tytt territorium.